

ДОКТРИНА У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ ЧАСТИНИ ЧЕТВЕРТОЇ СТАТТІ 296 ЦК УКРАЇНИ*

<...>

Фактичні обставини справи, встановлені судами

НАЗК була проведена повна перевірка декларації ОСОБА_1, поданої за 2016 рік. <...> Так, за результатами перевірки декларації позивача за 2016 рік НАЗК дійшло висновку про недостовірність відомостей, що відрізняються від достовірних на загальну суму 1 787 777 грн, що є більшою на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб на момент прийняття рішення № 1415. Вказані рішення були розміщені на офіційному сайті відповідача за посиланням: <https://old.nazk.gov.ua/rishennya-8-grudnya>, № 43 та № 51. Крім того, позивач зазначив, що ці рішення також були направлені до Генеральної прокуратури України. 05 серпня 2018 року на веб-сайті відповідача було поширено інформаційний матеріал під назвою “Генеральна прокуратура внесла до ЄРДР відомості про кримінальне правопорушення на підставі обґрунтованих висновків НАЗК. Генеральна прокуратура внесла до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) відомості про кримінальне правопорушення, передбачене статтею 366¹ Кримінального кодексу України, на підставі обґрунтованих висновків Національного агентства з питань запобігання корупції”.

У згаданому матеріалі йдеться про те, що: “Генеральна прокуратура внесла до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) відомості про кримінальне правопорушення, передбачене статтею 366-1 Кримінального кодексу України, на підставі обґрунтованих висновків Національного агентства з питань запобігання корупції. Раніше відповідні висновки направлялись Національним агентством за підслідністю до Національного антикорупційного бюро, однак досудові розслідування так і не були розпочаті.

Відповідні відомості внесені до ЄРДР після звернення НАЗК до Генеральної прокуратури України, як до органу на якого покладаються функції нагляду за додержанням закону під час досудового розслідування, з метою здійснення перевірки законності невнесення відомостей до реєстру.

Досудове розслідування розпочато за фактом декларування двома посадовими особами недостовірної інформації на суму, що перевищує 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб: суддею Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних прав та Міністром енергетики та вугільної промисловості ОСОБА_1.

Нагадаємо, правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 336¹ Кримінального кодексу України, тягне за собою відповідальність

* Витяг із постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 7 червня 2022 р. у справі № 757/37614/19 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104813450>> (дата звернення: 30.08.2022).

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ...

у вигляді штрафу від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від ста п'ятидесяти до двохсот сорока годин, або позбавлення волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років."

Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 27 квітня 2018 року, яке набрало законної сили 10 квітня 2019 року, визнано протиправними та скасовано вказані рішення НАЗК від 08 грудня 2017 року за № 1415, 1423. Під час розгляду адміністративної справи № 826/16495/17 суд встановив, що допущені ОСОБА_1 помилки під час заповнення декларації частково обумовлені нечіткістю формулювання законодавчих актів та відсутністю практики щодо її заповнення. Суди з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини дійшли висновків, що допущені помилки були виявлені та усунуті декларантом, тому відомості, відображені ним в декларації, слід вважати достовірними.

Позиція Верховного Суду

Згідно з частиною першою статті 277 ЦК України фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

Юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи, є сукупність таких обставин: поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

<...> Негативною слід вважати інформацію, в якій стверджується про порушення особою, зокрема, норм чинного законодавства, вчинення будь-яких інших дій (наприклад, порушення принципів моралі, загальнонавчальних правил співжиття, неетична поведінка в особистому, суспільному чи політичному житті тощо) і яка, на думку позивача, порушує його право на повагу до гідності, честі.

Під поширенням інформації необхідно розуміти: опублікування її у пресі, передання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі.

Недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких

ПРАВО УКРАЇНИ • 2022 • № 8 • 170-175

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ...

не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені).

Позивач повинен довести факт поширення інформації відповідачем, а також те, що внаслідок цього було порушено його особисті немайнові права.

Таким чином, застосування такого способу захисту як визнання недостовірною інформації є можливим у випадку порушення особистого немайнового права особи у відносинах, які за своєю правовою природою є цивільними.

Судами встановлено, що <...> була проведена повна перевірка декларації ОСОБА_1, поданої за 2016 рік.

<...> За результатами проведеної відповідачем перевірки 08 грудня 2017 року були ухвалені рішення № 1415 “Про результати здійснення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2016 рік, поданої ОСОБА_1, Міністром енергетики та вугільної промисловості України”, № 1423 “Про затвердження обґрунтованого висновку щодо корупційного або пов’язаного з корупцією правопорушення та направлення рішення ‘Про результати здійснення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2016 рік, поданої ОСОБА_1, Міністром енергетики та вугільної промисловості України’” до НАБУ.

Порядком проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування визначено, що при проведенні повної перевірки декларації НАЗК забезпечує використання лише достовірної інформації, одержаної від суб’єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об’єднань, із засобів масової інформації, мережі Інтернет.

У рішенні про результати здійснення повної перевірки декларації вказуються виключно фактичні дані, встановлені на підставі інформації, отриманої у законний спосіб у межах проведеної перевірки.

НАЗК за результатами перевірки декларації позивача за 2016 рік, дійшло висновку про недостовірність відомостей, що відрізняються від достовірних на загальну суму 1 787 777 грн, що є більшою на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Встановивши, на власну думку, ознаки корупційного правопорушення щодо ОСОБА_1 НАЗК рішенням від 08 грудня 2017 року № 1423 затвердило відповідний висновок.

<...> У рамках реалізації зазначених повноважень НАЗК на своєму офіційному веб-сайті 05 вересня 2018 року розмістило інформаційне повідомлення (прес-реліз) про внесення Генеральною прокуратурою України до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення на підставі висновків НАЗК, зокрема за фактом декларування недостовірних відомостей позивачем.

Достовірність інформації, розміщеної 05 вересня 2018 року на веб-порталі НАЗК, підтверджується листом Генеральної прокуратури України від 03 вересня 2018 року.

Відповідно до статті 1 Закону України “Про доступ до публічної інформації” публічна інформація – це відображена та задокументована будь-

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ...

якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Згідно з частиною шостою статті 6 Закону України “Про доступ до публічної інформації” не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України “Про запобігання корупції”, крім відомостей, зазначених в абзаці 4 частини першої статті 47 вказаного Закону.

Отже рішення НАЗК, в тому числі про результати здійснення повної перевірки декларації з зазначенням імені особи, щодо якої проходила така перевірка, є публічною інформацією.

<...> Рішення НАЗК про результати здійснення повної перевірки декларації не тягне за собою безпосередньо виникнення для особи, декларація якої перевірялася, будь-яких правових наслідків, так як саме по собі рішення НАЗК про результати здійснення повної перевірки декларації є по суті формою акта перевірки, що складається за наслідками здійснених заходів контролю уповноваженими органами. Верховний Суд погоджується із висновком суду апеляційної інстанції про те, що розміщення на веб-сайті НАЗК рішень від 08 грудня 2017 року за № № 1415, 1423 та статті від 05 вересня 2018 року було здійснено у межах компетенції відповідача та у порядку виконання покладених на нього державою функцій.

Таким чином, вказану інформацію не може бути визнано недостовірною, оскільки відповідач виклав на офіційному веб-сайті результат проведеної перевірки та інформацію про порушення Генеральною прокуратурою України кримінального провадження на підставі рішень НАЗК та викладених у них відомостей.

<...> Установивши, що інформація, яка поширена відповідачем на офіційному веб-сайті НАЗК, не є недостовірною, оскільки є результатом виконання покладених на нього державою функцій у сфері запобігання корупції, є предметом перевірки органу досудового розслідування під час здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні, порушеному за даним фактом, суди попередніх інстанцій дійшли правильних висновків про відмову у задоволенні позовних вимог.

Доводи касаційної скарги про те, що згадані рішення визнано незаконними та скасовано рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 27 квітня 2018 року у справі № 826/16495/17, а тому викладені у них висновки є недостовірними, безпідставні.

Під час розгляду вказаної адміністративної справи № 826/16495/17 суд встановив, що допущені ОСОБА_1 помилки під час заповнення декларації частково обумовлені нечіткістю формулювання законодавчих актів та відсутністю практики щодо її заповнення. Суд з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського

ПРАВО УКРАЇНИ • 2022 • № 8 • 170-175

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ...

суду з прав людини дійшов висновків, що допущені помилки були виявлені та усунуті декларантом, тому відомості, відображені в декларації, слід вважати достовірними.

Тобто, суд не спростував викладення відповідачем у вказаному рішенні обставин та встановлених фактів про зазначення позивачем неповних відомостей. Перевіряючи правомірність прийнятого НАЗК рішення, суд виходив з аналізу причин, на підставі яких позивачем було відображено в декларації відповідну інформацію, а також з характеру допущених ним неточностей (помилки).

Позивач безпідставно посилається на те, що визнання протиправним рішення суб'єкта владних повноважень свідчить про те, що таке рішення містить у собі недостовірну інформацію. Крім того, у згаданій справі самостійною підставою для задоволення позовних вимог ОСОБА_1 було встановлене судами процесуальне порушення НАЗК положень Порядку № 56, а саме недотримання регламентованого строку для прийняття рішення про проведення повної перевірки декларації позивача.

Отже, твердження позивача про недостовірність інформації, наведеної у згаданих рішеннях НАЗК від 08 грудня 2017 року № 1415 та № 1423, є необґрунтованими та такими, що не відповідають дійсності.

Є помилковими доводи касаційної скарги про те, що відносно заявника відсутній обвинувальний вирок, а тому зазначення у рішенні про наявність у його діях ознак кримінального правопорушення, передбаченого статтею 366-1 КК України, свідчить про недостовірність інформації.

Верховний Суд зазначає, що НАЗК не є органом, до повноважень якого належить встановлення наявності умислу чи вини як складової суб'єктивної сторони злочину в діях суб'єкта декларування при заповненні декларації, а є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, має превентивні функції, зокрема, щодо здійснення в порядку, визначеному законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Отже, затвердження висновку та направлення його до спеціального уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції не є свідченням вчинення суб'єктом декларування кримінального правопорушення.

<...> Щодо використання імені позивача

<...> Конституційні права особи мають цивілістичний вимір як абсолютні і невідчужувані цивільні права фізичної особи, які згідно з частиною першою статті 269 ЦК України належать кожній фізичній особі від народження або за законом. Такими правами є передбачені статтями 294–296 ЦК України право на ім'я, яке забезпечує особі правову індивідуалізацію і надає їй право вимагати від інших звертатися до неї відповідно до її імені; право на зміну імені (імені, по батькові та прізвища); право на використання імені, яке полягає у наданні фізичній особі можливості використовувати своє ім'я у всіх сферах суспільних відносин, а також передбачає певні обмеження щодо використання імені фізичної особи іншими особами.

НАЯВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НЕ ВИКЛЮЧАЄ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕННЯ...

Частиною четвертою статті 296 ЦК України встановлено пряму заборону на використання (обнародування) імені фізичної особи та передбачено, що ім'я фізичної особи, яка затримана, підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, або особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може бути використане (обнародоване) лише в разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно неї або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення та в інших випадках, передбачених законом.

Відповідно до частини другої статті 272 ЦК України фізична особа має право вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею особистих немайнових прав, а згідно із частиною третьою статті 273 цього Кодексу діяльність фізичних та юридичних осіб не може порушувати особисті немайнові права.

Наведені положення законодавства виконують функцію дотримання балансу між необхідністю здійснення розслідування кримінальних проваджень з метою забезпечення захисту суспільних інтересів та недопущенням нанесення шкоди репутації підозрюваної чи обвинуваченої особи, яку буде важко відновити у разі закриття кримінального провадження або ухвалення виправдувального вироку суду з підстав, передбачених КПК України.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі “Фатуллаєв проти Азербайджану” від 22 квітня 2010 року наголошено, що пункт 2 статті 6 Конвенції не забороняє владі інформувати суспільство про здійснювані кримінальні розслідування, проте вимагає робити це із максимальною обережністю та обачністю, які необхідні для дотримання принципу презумпції невинуватості.

Тому колегія суддів зазначає, що наявність суспільного інтересу не виключає необхідності дотримання положення частини четвертої статті 296 ЦК України, адже цивільним законодавством встановлено заборону не на поширення інформації про кримінальні провадження, яка може бути предметом суспільного інтересу, а саме на використання імені обвинуваченої особи до набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно неї при поширенні цієї інформації. Більше того, частиною сьомою статті 296 ЦК України передбачено можливість використання початкової літери прізвища фізичної особи у засобах масової інформації, літературних творах, і це не є порушенням її права.

З урахуванням викладеного колегія суддів погоджується із доводами касаційної скарги про те, що *відповідач порушив немайнове право позивача на використання імені у розумінні частини четвертої статті 296 ЦК України, розмістивши оспорюваний інформаційний матеріал на власному інформаційному ресурсі в мережі Інтернет за відсутності обвинувального вироку щодо позивача, який набрав законної сили.*

<...>